

21.5.2018

Eduskunnan lakivaliokunta / 00102 Eduskunta / LaV@eduskunta.fi

ASIA: HE 16/2018 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa

VIITE: Invalidiliiton asiantuntijalausunto 23.5.2018 lakivaliokunnan kokoukseen

Invalidiliitto toivoo kohteliaimmin eduskunnan lakivaliokunnan huomioivan seuraavat vaikeimmin vammaisten kansalaisten oikeusturvaan liittyvät muutosehdotukset.

Invalidiliitto ry on fyysisesti vammaisten ihmisten valtakunnallinen vaikuttamisen ja palvelutoiminnan monialajärjestö. Liitto edustaa 146 jäsenyhdistyksensä kautta 30 000 fyysisesti vammaista ja toimintaesteistä suomalaista. Toiminta-ajatuksensa mukaisesti Invalidiliitto edistää näiden henkilöiden mahdollisuuksia osallistua, liikkua ja elää täysipainoista elämää.

YLEISET HUOMIOT

Lausunnossaan Invalidiliitto kiinnittää erityistä huomiota vaikeimmin vammaisten ja harvinaista sairautta sairastavien ihmisten sosiaali- ja terveystalouteen, mitkä poikkeavat useimmiten elämänmittaisina palveluina muiden kansalaisten palvelutarpeista. Tällä hetkellä vammaisten palveluja järjestetään ja toteutetaan hyvin eriarvoisesti eri kunnissa. Jatkossa lähtökohdaksi tulisi olla valtakunnallisesti yhdenvertaisesti saatavilla olevat yksilölliset vammaispalvelut.

Vammaisilla kansalaisilla on usein heikot mahdollisuudet vaikuttaa omiin palveluihinsa, minkä lisäksi he ovat keskimääräistä enemmän riippuvaisia yhteiskunnan palvelujärjestelmistä. Invalidiliitto haluaa kiinnittää valiokunnan huomiota erityisesti YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen asettamiin velvoitteisiin oikeusturvan näkökulmasta ja sen 13 artiklaan, oikeussuojan saavutettavuus.

21.5.2018

Yksityiskohtaiset perustelut**Hallituksen esitykseen tulee tehdä seuraavat muutokset:****Sosiaali- ja vammaispalveluiden asiakassetelin hallintopäätöstä ja sen muutoksenhakuoikeutta tulee selventää**

Yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan s. 248, että asiakassetelin antaminen olisi tosiasiallista hallintotoimintaa eikä asiakassetelin antamisesta tehtäisi valituskelpoista hallintopäätöstä. Tämä on ristiriidassa sen kanssa, että muutoin 25 § viitataan sosiaalihuoltolain mukaiseen päätöksentekoprosessiin, samoin kuin aiemmin perusteluissa.

Edelleen muutoksenhakua koskevan 83 § 3 mom. yksityiskohtaisissa perusteluissa muutoksenhakuoikeus koskisi henkilökohtaista budjettia, mutta ei asiakasseteliä. Invalidiliitto on tervehtinyt ilolla nyt olevaa valinnanvapausesitystä ja siinä tullutta lisäystä 24 § 4 mom, johon nimenomaisesti on mainittu maakunnan mahdolliseksi ottaa asiakasseteli käyttöön mm. omaishoitajan vapaan toteuttamisessa sekä vammaispalvelulain mukaisessa henkilökohtaisessa avussa. Henkilökohtainen apu on subjektiivinen oikeus ja siitä on annettava muutoksenhakukelpoinen hallintopäätös.

Vammaispalvelulain perusteella järjestettävissä palveluissa tulee olla edelleen voimassa sen perusteella säädetty muutoksenhakuoikeus, kuten tälläkin hetkellä, myös asiakassetelissä. Oikeusturvaa sosiaalipalveluissa ei tule huonontaa ja lain tulee tältä osin olla selkeä. Tähän on viitannut myös Perustuslakivaliokunta mietinnössään (26/2017 vp); ”Oikeus saada sosiaalipalveluita määrittäytyä aineellisen lainsäädännön perusteella. Eräät sosiaalipalvelut on säädetty subjektiivisiksi oikeuksiksi (esimerkiksi oikeus henkilökohtaiseen avustajaan vammaispalveluissa ja kehitysvammaiselle henkilölle järjestettävä erityishuolto).”.

Kuluttajaoikeudellinen asema vahvistettava myös henkilökohtaiseen budjettiin

Esityksessä on täsmennetty kuluttajaoikeudellisen aseman suoja markkinoinnin ja siihen liittyvän menettelyn osalta. Esitys ei edelleenkään turvaa kuluttajaoikeudellista asemaa henkilökohtaisen budjetin asiakkaalle sopimusrikkomus- tai muissa palveluun liittyvissä laiminlyöntitilanteissa. Näissä tilanteissa asiakkaan oikeusturva on heikko. Käytännössä asiakas joutuisi siviilioikeudellisen vahingonkorvausvaateen kautta siviiliasioissa hakemaan mahdollista korvausta palvelun puutteesta tai virheestä. Menettelyä ei voida pitää sosiaalihuollon asiakkaan asemassa olevalta heikommalta osapuolelta kohtuullisena oikeusturvatienä, ottaen huomioon oikeusprosessiin liittyvä kuluriski kantajalle.

21.5.2018

Tilanne on korjattava ja asiakkaalle on säädettävä kuluttajaoikeudellinen asema myös henkilökohtaisella budjetilla järjestettäviin palveluihin. Asiakkaan oikeusturvan näkökulmasta tämä tulee kirjata pykälätasolle seuraavasti:

Invalidiliitto ehdottaa seuraavaa lisäystä valinnanvapauslain 6 luku ”Henkilökohtainen budjetti”, 30 § 4 mom. ”Menettely henkilökohtaisen budjetin käyttämisessä”;

”Asiakkaalla on oikeus valita henkilökohtaisella budjetilla annettavien palvelujen sisältö ja palvelujen tuottajat tai palvelut toteuttavat henkilöt henkilökohtaista budjettia koskevan päätöksen ja asiakassuunnitelman mukaisesti. Jollei valittavana ole kyseistä palvelua tuottavaa asiakkaalle sopivaa palveluntuottajaa, maakunnan liikelaitos vastaa palvelun tuottamisesta asiakkaalle muulla tavoin. *Asiakkaan ja palvelun tuottajan väliseen suhteeseen sovelletaan kuluttajansuojalakiä (38/1978).*”

Henkilökohtaisen budjetin päätökseen tulee pykälätasolle kirjata ne tarpeet, joihin henkilökohtaisella budjetilla vastataan sekä niiden arvon määräytymisen peruste

Kuten yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan oikein, päätöksessä määriteltäisiin asiakassuunnitelmaan perustuen, mitkä palvelut kuuluvat henkilökohtaisella budjetilla järjestettäviksi ja minkä suuruinen osuus budjetista kohdistuisi mihinkin yksittäiseen palveluun sekä arvon määräytymisen peruste. Lain soveltamisen selkeyden ja asiakkaan oikeusturvan näkökulmasta tämä tulee nostaa pykälätasolle, jotta voidaan läpinäkyvästi turvata asiakkaalle ymmärrys palvelun kulusta suhteessa markkinoiden tarjoamien palveluiden hintatasoon, mikä on ensisijainen arvioitaessa henkilökohtaisen budjetin sopivuutta ja riittävyttä asiakkaan palvelutarpeen turvaamiseen.

Invalidiliitto ehdottaa seuraavaa lisäystä valinnanvapauslain 6 luku ”Henkilökohtainen budjetti”, 30 § 2 mom. ”Menettely henkilökohtaisen budjetin käyttämisessä”;

”Henkilökohtaisen budjetin myöntäminen edellyttää asiakkaan palvelutarpeen arviointia, asiakassuunnitelman laatimista ja henkilökohtaista budjettia koskevan päätöksen tekemistä. Asiakkaan sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tarpeen arvioinnissa sekä asiakassuunnitelman ja hallintopäätöksen tekemisessä on noudatettava, mitä niistä muualla lainsäädännössä säädetään. *Päätökseen tulee kirjata ne tarpeet, joihin henkilökohtaisella budjetilla vastataan sekä niiden arvon määräytymisen peruste.*”

21.5.2018

Henkilökohtaisella budjetilla maksettavan korvauksen ennakkoinen maksaminen henkilökohtaisen avun työnantajamallissa

Niissä poikkeustilanteissa, joissa vaikeavammaisen asiakkaan edun mukaisesti olisi tarpeellista järjestää henkilökohtaisen avun työnantajamalli henkilökohtaisella budjetilla, tulee työnantajavelvoitteiden aiheuttama kulukertymä maksaa ennakkollisesti.

Vaikeavammaisen työnantajan ja henkilökohtaisena avustajana toimivan työntekijän välillä on työsopimus ja normaali työsuhde. Vaikeavammaisen työnantaja on yksityishenkilö ja vammaispalveluiden asiakas, ei palvelun tuottaja, vaikka käytännössä itse järjestääkin itselleen muutoin julkisen vallan ja vammaispalveluiden vastuulle kuuluvaan avustamispalvelun. Näin ollen on selvää, ettei yksityisellä työnantajalla tässä oikeussuhteessa ole ennakkollisia varoja työsuhteessa syntyvien kulujen maksatukseen ja ns. puskurivarantoa, toisin kuin nyt esitetty valinnanvapauslain palveluntuottajalle maksettava korvausmääräaika maakunnan puolelta edellyttää.

Invalidiliitto ehdottaa seuraavaa lisäystä valinnanvapauslain 10 luku Palveluntuottajalle suoritettavat korvaukset 71 § 2 mom. jos kuitenkin henkilökohtaista avun työnantajamallia on tarkoitus järjestää henkilökohtaisella budjetilla, ”*Korvaukset annettaessa palvelua henkilökohtaisella budjetilla*”;

”Palveluntuottajan on toimitettava riittävät tiedot asiakkaalle annetuista palveluista ja palvelujen tuottamisesta aiheutuneista kustannuksista maakunnan liikelaitokselle. Liikelaitos suorittaa korvauksen viimeistään kahden viikon kuluttua siitä, kun se vastaanotti palveluntuottajan ilmoittamat tiedot palveluista ja niiden aiheuttamista kustannuksista. ***Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain (380/1987) 8 d §:n 2 momentin 1 kohdassa tarkoitetussa henkilökohtaisen avustajan työnantajamallissa työntekijän palkkaamisesta aiheutuvat kulut on kuitenkin korvattava etukäteen siten kuin asiakkaan henkilökohtaisen budjetin päätöksessä ja asiakassuunnitelmassa on todettu.***”

21.5.2018

LOPUKSI

Invalidiliitto toteaa, että vammaisten ihmisten palveluiden toteutumista ja palveluiden järjestämistä sekä laatua vammaisten palveluiden valinnanvapauden ja toteutumisen osalta on seurattava niin valtakunnallisesti kuin maakuntatasollakin. Vammaisten ihmisten palveluiden huomioiminen tulee sisällyttää osaksi maakuntastrategiaa.

Helsingissä 21. toukokuuta 2018

Petri Pohjonen
pääjohtaja

Laura Andersson
yhteiskuntasuhdejohtaja

Lisätietoja: Elina Nieminen, lakimies (elina.nieminen@invalidiliitto.fi)